

Tarihsel Süreçte Gelir ve Servet Eşitsizliği ve Eşitsizliğin Kavramsal Dönüşümü

Muhammet Bedrettin Toprak¹

Özet

Bu çalışma bir fenomen olarak eşitsizliğin, anaakım iktisadi analizin merkezine geliş sürecinde yaşadığı dönüşümleri incelemektedir. Çalışmanın iddiası, tüm zaman dilimlerinde benzer olguları karşılıyor gibi görünse de modern anlamda gelir ve servet eşitsizliğinin sanayi sonrası ekonomilere ait yeni bir fenomen olduğu yönündedir. Araştırma bu iddiayı bir taraftan klasik dünyada eşitsizlik ve adalet kavramlarına bakış, öte yandan sanayi öncesi ve sonrası ekonomilerde eşitsizliklerin sahip olduğu farklı dinamikler üzerinden ayrışmaları vurgulayarak desteklemektedir.

Klasik dünyada eşitlik, eşitsizlik ve adalet kavramlarına bakış, erken modern ekonomilerde karar alıcıların gündemindeki yeri, son olarak gelir ve servet eşitsizliğinin nedenleriyle sonuçlarının zamana göre ayrışması, eşitsizliği zamandan ve zeminden bağımsız olarak değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Bu noktada, eşitsizlik araştırmalarının insan ve zaman faktörünü veri kabul etmemesi, tarihsel tecrübeden yararlanmayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca modern anlamda eşitsizlik hesaplamalarının büyük ölçüde sanayi sonrası ekonomilerin dinamikleriyle daha uyumlu olduğu, erken modern dönem ekonomilerindeki dinamiklerin kendi bağlamında değerlendirilmesinin daha sağlıklı olacağı da altının çizilmesi gereken bir diğer iddiadır.

Anahtar Kelimeler

• Eşitsizlik • Gelir ve Servet Eşitsizliği • Simon Kuznets • Sanayi Devrimi

Conceptual Transformation of Income and Wealth Inequality in the Historical Process

Muhammet Bedrettin Toprak¹

Abstract

This study examines the conceptual and theoretical transformation of economic inequality. The main claim of the study is that although it seems to meet similar phenomena in all time periods, income and wealth inequality in the modern sense is a new phenomenon belonging to post-industrial economies. The research supports this claim by emphasizing the divergences over the concepts of inequality and justice in the pre-modern world on the one hand, and the different dynamics of inequalities in pre-industrial and post-industrial economies, on the other.

There are several issues that make it difficult to consider the phenomenon of inequality independently of time and space. The first of these is the different perspectives on the concepts of economic inequality and social justice in the pre-industrial world. Second, the place of these issues on the agenda of decision-makers in early modern economies and their importance in policy making are quite different from those in modern economies. At this point, the fact that inequality studies do not accept the human and time factor as given will make it easier to benefit from historical experience. In addition, it is a fact that inequality calculations in the modern sense are more compatible with the dynamics of post-industrial economies. Evaluating the dynamics of the early modern economies in their own context will provide more significant results.

Keywords

• Inequality • Income and Wealth Inequality • Simon Kuznets • Industrial Revolution

1. Dr. Öğretim Üyesi, Ekonomi Politik Anabilim Dalı, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Marmara Üniversitesi
mbtoprak1@gmail.com

1. Asistant Professor, Department of Economic Policy, Middle East and Islamic Countries Research Institute, Marmara University
mbtoprak1@gmail.com

Giriş

Modern ekonomilerin önündeki en büyük meydan okumanın eşitsizlikler olduğuna olan inanç büyüyor. Bu inancı tetikleyen olguların başında son birkaç on yılda her alanda eşitsizliklerin artmasının yanında mevcut durumun daha görünür hale gelmesi de yer alıyor. Sosyal bilimlerin temel alanlarının araştırma ajandalarında önemli yer tutan eşitsizlik çalışmaları, bu görünürlüğün asıl nedenleri arasında sayılabilir.

Bir yandan eşitsizliklerin artmaya devam etmesi, öte yandan bunları konu edinen çalışmaların artması, alanın yeni açılımlar yaşamasını da beraberinde getirdi. Özellikle Piketty'nin Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital¹ çalışmasından sonra anaakım iktisadın gündemine ciddi şekilde girmeyi başardı. İktisadi analizin temelinde yer alan büyümenin iktidarını elinden almak kolay görünmese de, en azından bu iktidarın sarsılması önemliydi.

Bu açılımlar, eşitsizlik çalışmalarının çeşitli alanlara sıçramasının yanında bu sahanın tarihsel derinlik kazanması yönünde de mesafe katetti. Eşitsizliğin boyutlarını tespit eden ve bir nevi güncel durumun fotoğrafını çeken çalışmalar, bu problemlerin kökenlerine inme ve dolayısıyla uzun dönemli tarihsel analizler yapmayı zorunlu kılıyordu. Bu bağlamda özellikle son on yılda önemli sayıda araştırma ve yayın yapıldı. Bu sayede uzun dönemli ve küresel çapta yapılan çalışmalar, eşitsizlik literatürünü genişletti.

Bir disiplin haline gelmiş olması nispeten yeni olmakla birlikte esasen ne eşitsizlik olgusunun ne de eşitsizlik çalışmalarının yeni olduğuna dikkat çekmek gerekir. Bu bağlamda eşitsizlik üzerine düşünmüş/yazmış veya ampirik analizler yapmış çalışmaları çeşitli ekollere ayırmak mümkündür. Dağınık halde olan bu çalışmalarını anlamayı kolaylaştırmak için bunları kategorize etme ameliyesinin çok ötesine gitmeyen bu gayretin asıl amacı, eşitsizlik mefhumunun da bir tarihi olduğu ve tarihin farklı aralıklarında ve mekanlarında farklı biçimlerde değerlendirildiğini vurgulamaktır. Eşitsizlik Teorisyenleri ve Ekoller

Erken dönemde eşitsizlik üzerine yazmış veya en azından bu konudan bahsetmiş olan düşünürleri/yazarları, iktisat biliminin doğuşuna kadar geri götürmek mümkündür. Söz gelimi Adam Smith, meşhur çalışmasında eşitsizliğin toplumlar ve ekonomiler için varlığından bahsetmiş ancak bunun verili bir durum olduğunu, dolayısıyla kendisiyle mücadele edilmesi gereken bir problem olmadığını belirtmişti.² Guidetti ve Rehbein'in kantitatif ekol olarak adlandırdığı bu geleneğin devamında 19. yüzyıl boyunca dağınık halde eşitsizlik konusu ele alındı.³

Bir diğer ekol olarak adlandırdıkları yapısal ekol ise, ekonomi damarının aksine Parsonscu sosyoloji okulu temelli olarak gelişti. Daha çok Karl Marx'ın görüşleri üzerine kurulu olan yapısal ekolün takipçileri, betimleyici analizler

yapan kantitatif ekolün aksine, eşitsizliğin sosyoekonomik teorik çerçevesini çizmeye çalıştılar. Bu gelenekler içinde 18 ve 19. yüzyıllar boyunca eserler verirse de ortak bir kavramsal zeminden veya araştırma ajandasından bahsetmek mümkün değildi.

20. yüzyıla gelindiğinde ise kantitatif geleneğin önemli eserlerinden biri haline gelecek olan Simon Kuznets'in,

makalesi yayımlandı.⁴ Kuznets'e göre ekonomik büyümenin erken evrelerinde eşitsizlik kaçınılmazdı, hatta sıfır toplamlı bir oyunda olması gereken bir durumdu. Bu bağlamda ekonomi büyürken eşitsizliklerin de büyümesi olağan bir durumdu. Kuznets'e göre haber ise, eşitsizliklerin, büyümenin sonraki evreden itibaren azalacağı iddiasıydı. İktisadi analizin temelinde yer alan büyümenin çerçevesini çizmeye çalışan Kuznets, bu büyümenin doğurduğu eşitsizliklerin de teorisini yazmış oluyor ve eşitsizliklerin uzun vadede azalacağını ileri sürüyordu.

Kuznets ve Gerçekleşmeyen Kehaneti

İktisadi eşitsizlikler üzerine yapılmış ampirik çalışmaların ilklerinden ve kantitatif ekolün köşe taşlarından biri olan Simon Kuznets'in meşhur çalışmasında sanayileşme sürecindeki büyümenin erken evrelerinde eşitsizliğin kaçınılmaz ve doğal olduğunu, görece eşit dağılımın ise ikinci evresinden itibaren görüleceğini ileri sürmüştü. Daha sade bir ifadeyle pastayı büyütme en önemli amaç halindeydi. Pastanın büyüyüp herkese

yeter hale gelmesi, küçük bir pastanın nasıl eşit dağıtılacağı tartışılmasından daha anlamlıydı. Zira pasta büyüyünce bundan herkes yararlanacaktı. Bu tez, büyüme sürecinde yaşanan bölüşüm problemlerinin umut ışığı gibi görüldü. Doğruluğu ise ancak zamanla test edilebilecekti.

Kuznets'in tezinin 70. yıldönümü yaklaşırken hem küresel düzeyde hem ülke içi bazında eşitsizliklerin seyri onun iddiasını doğrulamaktan uzak görünüyor. Dünya Eşitsizlik Raporuna göre 2021 yılında en üstteki %10'luk dilim toplam küresel varlıkların %76'sını elinde tutuyor. En aşağıdaki %50'lik popülasyon ise toplam küresel servetin ancak %2'sine sahip. Gelir bazlı baktığımızda da benzer bir tabloyla karşılaşıyoruz. En alttaki %50'lik dilim, toplam gelirlerin ancak %8,5'ini elde edebiliyor.⁵

Peki gelir ve servet eşitsizliğinin uzun dönemli seyrine baktığımızda durum nasıl? Gerçekten Kuznets'in iddiasındaki gibi eşitsizlikler uzun vadede ılımlı bir hal mi almış yoksa eşitsizlik tarihsel süreçte artarak devam mı etmiş?

¹ Piketty, Thomas, Capital in the Twenty-First Century, Harvard University Press, 2005.

² Smith, Adam, Wealth of Nations, Pettersfield, ilk baskı 1776.

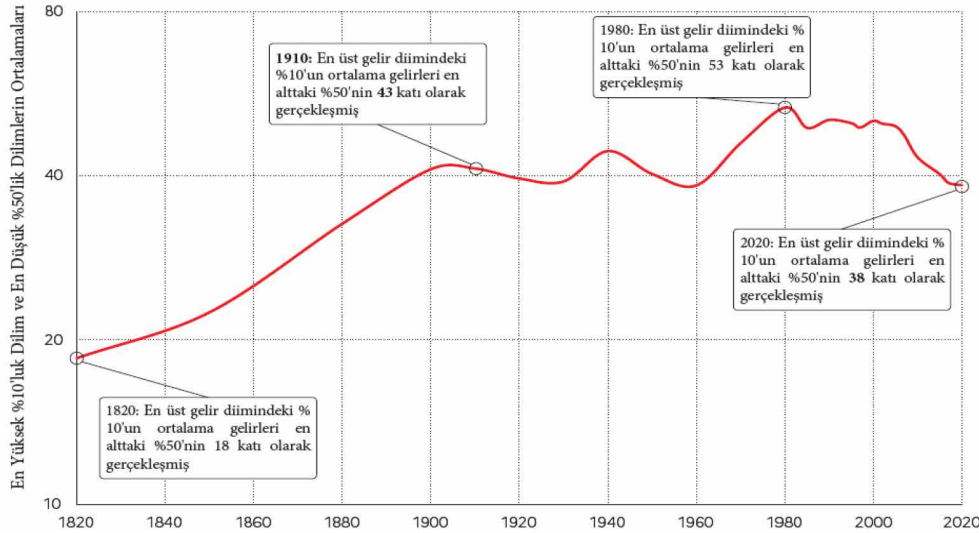
³ Guidetti, Giovanni and Rehbein, Boike, Theoretical Approaches to Inequality in Economics and Sociology; A Preliminary Assessment.

⁴ Kuznets, Simon, Economic Growth and Income Inequality, The American Economic Review, 1955.

⁵ Dünya Eşitsizlik Raporu 2022. (wir.2022.world)

Kuznets'in hipotezi, büyümeyi sağlayacak sermaye birikimi için eşitliğin bozulmasını -en azından ilk evrede- zorunlu görmüş ve bu anlamda eşitsizliği sistem için teorileştirmişti. Nispi eşitlenmeyi ise kapitalizmin ilerleyen evrelerine ötelmişti.6 Kuznets'in önermesinin ikinci kısmı gerçekleşmedi. Gerçekleşen, sistemin eşitsizlikleri büyütmesi ve eşitsizliklerle büyümeye devam etmesi oldu. Aşağıdaki grafikler 1820'den günümüze kadar gelir eşitsizliğinin küresel seyrini

Tablo: Küresel Gelir Eşitsizliği, 1820-2020.

Yorum: Küresel düzeyde gelir eşitsizliğinin 1820 ile 1910 arasında iki kattan fazla artış gösterdiğini görebiliyoruz. Bu periyoza 20 katından 40 katına çıktığını, 1910 ile 2020 arasında ise 40 dolaylarında dalgalandığını söyleyebiliriz. 2008'den bu yana görülen düşüş trendinin sürekli olacağını söylemek için birkaç on yılın daha bu seyirde geçmesi gerekiyor. Kaynak: Dünya Eşitsizlik Raporu (wir2022.wid.world), Chancel ve Piketty (2021)

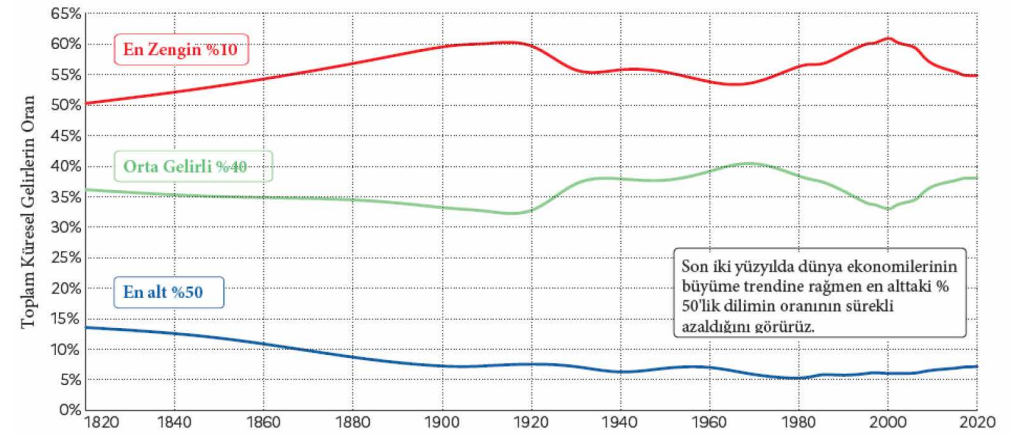
Kuznets'in analizi esasen eşitsizliğin kökenlerine değil iktisadi büyümenin evrelerine odaklanmıştı. Araştırma ajandalarının merkezinde ekonomik büyümenin olduğu bir dönemde eşitsizlik konusundan bahsetmek dahi kendi başına önemliydi. Zira Kuznets'in asıl önemli katkısı, iktisadi analizin temel meseleleri arası-

ve gelir gruplarının aldığı oranları vermektedir. Tablolar göstermektedir ki, Kuznets'in teorisi gerçekleşmeyen bir kehanetten öteye gidememiştir. Özellikle en alttaki %50'nin aldığı payın istikrarlı şekilde düşmüş olması dikkat çekicidir. Son on yıldaki nispi iyileşmeyi dikkate almak için ise zamana ve bu artışın ciddi oranlara ulaşmasına ihtiyaç vardır.

Sanayi Öncesi ve Sanayi Sonrası Ekonomilerinin Ayrışan Dinamikleri: Kavramlar

na eşitsizliği dahil etmek oldu. 2000'lere gelindiğinde ise eşitsizlik çalışmaları hem eşitsizliklerin boyutlarının derinleşmesi hem de bu alandaki çalışma sayısının artmasıyla birlikte yeni bir döneme girdi. Sosyoekonomik analizlerin önemli araştırma alanlarından biri haline gelmekle kalmadı, sağlık eğitim ve

Tablo: Yüzdeler Dilimli Küresel Eşitsizlik 1820-2020

Yorum: Tarihsel süreçte en zengin %10'luk dilimin toplam gelirlerden aldığı payın hiçbir zaman %50'nin altına düşmediği görülür. Öte yandan en alt gruptaki %50'lik dilimin toplam küresel gelirlerden aldığı payın düzenli olarak azaldığı görülmektedir. Kaynak: Dünya Eşitsizlik Raporu (wir2022.wid.world/methodology), Chancel and Piketty (2021).

hukuk gibi alanların da radarına çoktan girmiş oldu. Elde ettiği bu genişlemenin yanında, derinlik arayışı içinde de olan eşitsizlik çalışmaları, derinlik kaygılarının kaçınılmaz sonucu olarak tarih sahasına da girdi. Pek çok ekonomist ve sosyoloğun tarih verisine ilgi duymasına neden olan bu açılım, bazı metod hatalarını da beraberinde getirdi.

Eşitsizlik çalışmalarına tarihsel derinlik verme kaygısı, bir yönüyle haklıdır çünkü bu olgunun tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak, kavramların tarihine gösterilecek özen, tarihsel süreçte eşitsizlik olgusuna hem nazari düzeyde farklı anlamlar yüklediğini hem de eşitsizlik ve adalet gibi kavramlara sosyo-ekonomik düzlemde günümüzdekinden farklı nedenler ve sonuçlar çerçevesinde yaklaşılması gerektiğini ortaya koyar.

Dağıtıcı Adaletin tarihini ele aldığı çalışmasında Samuel Fleischacker, günü-

müde 'toplumsal adalet', 'ekonomik adalet' veya 'dağıtıcı adalet' (distributive justice) konularının bilim gündemini bu denli meşgul etmesini birkaç nedene bağlar. Bu nedenlerden biri, küreselleşme karşıtlarının veya daha geniş anlamda kapitalizme karşı duranların, günümüz toplumları ve ekonomilerinde görülen adaletsizlikleri/ eşitsizlikleri eleştirirken bu kavramlardan aldıkları yardımdır.¹ Eleştirdiği nokta ise, bu ifadelerin ve onlara atfedilen manaların, eski çağlardan beri ortak bir uzlaşma üzerinde günümüze kadar aynı anlamda geldiğine dair yanlış ön kabuldür. Söz gelimi Roemer, adalet teorisinin ve alt kavramlarının 2000 yıl geriye gittiğini iddia ederken Fleischacker buna karşı çıkar ve modern anlamda dağıtıcı veya bölüşümcü adaletin ancak takribi iki asırlık bir ömrü olduğu iddia

¹Samuel Fleischacker, Dağıtıcı Adaletin Kısa Tarihi, Pinhan Yayınları, 2013.

eder. 19. asırdan önce bu kavrama rastlamıyor olmak, Fleischacker'ın iddiasını doğrular niteliktedir.²

Fleischacker'a göre, benzer noktalar olmakla birlikte, klasik dönem Avrupa'sında olan ile modern kavram olarak kullanılan 'dağıtıcı adalet' arasında ciddi farklar vardır. Ona göre, söz gelimi Aristotelesçi anlayışla modern olan arasındaki farklardan birisi, kaynakların ve mülkiyetin dağıtımının adaletle ilgili olan bir konu olarak görülmesidir ve klasik anlayışta mülkiyet iddiaları ile adalet arasında bir ilişki yoktur. Başka bir örnek olarak, Aristotelesçi olandan modern olana geçişte neden herkesin ihtiyaçlarından bağımsız olarak bir yaşama (veya nispi bir refah) hakkına sahip olduğunun varsayıyor olması problemi. Antik ilkede, bir toplum veya grubun kıt kaynakları ve ürünlerinin çatışan çıkarlar arasında nasıl bölüştürüleceği**sorunu meziyetlerle ilgili bir sorun iken, modern ilke meziyetten bağımsız bir dağıtım talep eder.³

Kavramlara atfedilen manaların tarihsel süreçte farklılaşması örneklerini çoğaltmak mümkün olduğu gibi farklı coğrafyalara yaymak da mümkün. Söz gelimi, İslam düşüncesinde anılan ve bu geleceğin klasik metinlerinde yer edinmiş adalet tanımı, bugünkü yaygın anlamından farklıdır. İslam düşüncesinde adalet 3 kategori içinde anılır. Bunlardan ilki, makrokozmetik düzeyde yer alan, öznesinin Yaratıcı, nesnesi veya muhatabının tüm canlılar olduğu 'ilahi adalet'tir.

İkinci kategori, ferdi veya bireysel adalet olarak tanımlanan, kişinin kendi nefsi-ne yerleşmiş bir halden ve içindeki üç unsurun (ilim, gazap, şehvet) harmonisi ile ortaya çıkacak bir ahlaki denge hali olarak tanımlanabilecek adalettir.⁴Üçüncü olarak, toplumsal boyutu olan ve günümüzdeki sosyal/iktisadi/dağıtıcı adalet tanımlarına benzeyen sosyal adalettir ki, İslam düşüncesinde sıralamada beşeri adaletten daha önemli görülür.⁵ Bu anlamda, İslam düşüncesindeki adalet anlayışı, günümüz adalet anlayışlarına nazaran daha bütüncüdür. Başka bir deyişle klasik İslam toplumları ve ekonomilerinde eşitlik ve adalet farklı konseptler çerçevesinde düşünülmüş ve modern anlamda refah dağıtan eşitlikçi görüşten önemli ölçüde ayrılmıştır.

Ayrıntısına girmeden vermeye çalıştığımız bu örneklerde vurgulamak istediğimiz, tekabül ettikleri realiteler benzeşiyor olsa dahi, terimlere yüklenen anlamların dönem ve coğrafya farklılıklarıyla beraber değiştiği gerçeğidir. Bu bağlamda zamandan ve zeminden bağımsız "evrensel" bir eşitlik/eşitsizlik mefhumu varsaymak makul görünmektedir. Sanayi Öncesi ve Sanayi Sonrası Ekonomilerinin Ayrışan Dinamikleri: Metot

İkinci dünya savaşı sonrasında büyüme ve kalkınmaya verilen önem, ekonomilerin performanslarını daha çok bu parametreler çerçevesinde ölçme eğilimindeydi. Bu bağlamda geliştirilen yöntemler, modern ekonomilerin di-

namiklerini anlama ve açıklama gayesi üzerinden kurgulandı. Zaman içerisinde sistem olarak kapitalizmin, disiplin olarak ise neoklasik iktisadın temel problemlerinden biri haline alan eşitsizlik, metot olarak yine neoliberal ekonominin sınırları ve kabulleri içerisinde ele alınarak gelişti.

GİNİ katsayısı gibi indeksler yardımıyla gelir, servetin gelir grupları içerisindeki dağılımını inceleyen çalışmalar, eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş, aile, zeka, yetenek, fırsatlara erişim ve toplumsal statü farklılıklarının doğurduğu sosyal ve ekonomik sonuçları inceleme niyetindeydi. Bununla birlikte, gelirin ve servetin yeniden dağılımı üzerinden ekonomi politikalarının verimliliğini tespit etme ve ülkelerin ekonomik performanslarını bu kriterlere göre değerlendirme eğilimi de mevcuttu. Bu değerlendirmeler, modern ekonomilerde refahın yeniden dağıtılması noktasında son derece önemliydi. Modern veri setleri üzerinden yapılan analizler bu bağlamda akademiden politika yapım süreçlerine kadar çeşitli alanlarda etkili oldu. Esas meydan okuma ise, ekonomistlerin tarih sahasına girmesiyle başlayacaktı.

Bu meydan okumanın getirdiği problemlerin başında, modern devletlerin, toplumların ve ekonomilerin işleyişi, üretim biçimi ile bu üretim ilişkileri altında şekillenmiş iktisat metodolojisinin, sanayi öncesi toplumları değerlendirirken de rahatlıkla kullanılabilmesi gelmekteydi. Bu bağlamda son dönem-

de yapılan ve alana önemli katkılar yapan bazı çalışmalarda tarihsel bağlamın ıskalanması, çalışmaların kıymetini azaltmasa da beraberinde bazı sorunlar getirmektedir. Örneğin, kadının iş hayatında olmadığı sanayi öncesi bir toplumda, muhtemelen güncel eğilimlerin etkisiyle, kadın - erkeğin arasındaki gelir/servet eşitsizliği incelenilmekte ve buradan ilgili ekonominin performansına dair çıkarım yapılabilmektedir. Burada cinsiyetler özelinde gelirlerin/servetlerin ne kadar eşitsiz dağıldığını tespit etmekte bir beis görünmese de, dönemin dinamikleri gereği politika yapıcılarının gündeminde dahi olmayan bir meseleden dolayı "başarısız ekonomi" olarak etiketlenmesi, en azından tarih metodu olarak sağlıklı değildir.

Yahut daha genel çerçevesiyle, yeni kurumsalcı iktisadın veya onun yaslandığı neoklasik iktisadın temel varsayımlarının tarihi gelişmelere uygulamak suretiyle ekonomik gelişmeler tarihini neoklasik paradigmanın kabulleri içerisinde aramak hatası yapılabilmektedir. Bu, günümüzün araştırma ajandalarını tarihi evraklarda aramak, bulamayınca da tarihi figürleri suçlamak gibi metodik açıdan problem teşkil eden bir yaklaşımdır.

²Sabri Orman, Gazâli'nin İktisat Felsefesi, İnsan Yayınları, 2020.

³Tanım Roemer'a ait, John Roemer, Theories of Distributive Justice, s.1

⁴Samuel s.12

⁵Kınalızade Ali Efendi, Ahlak-ı Alai, Yazma Eserler Kurumu.

⁶Ayrıntılı bilgi ve kaynak için, Sabri Orman, Gazâli Düşüncesinde Adalet ve Sosyal Adalet.

Eşitsizliği tarihsel boyutlarıyla ele alan çalışmalarda sorulan genel bir soru var: eşitsizlik, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmış bir fenomen mi yoksa sanayi öncesi ekonomilerindeki eşitsizlik de bugünkülere benzer nitelikte miydi? 28 sanayi öncesi toplumu karşılaştırdığı çalışmasında Milanovic, Lindert ve Williamson, uzun dönemde iktisadi kalkınma ile eşitsizlik arasında bağlantılar gözlemlediler.⁷ Çalışmada Çok eski eşitsizliklerle sanayi devriminin hemen öncesindeki eşitsizlikler arasında farklar tespit edilmiştir. Eşitsizliğin çeşitleri itibariyle ise belirsizlik var. Büyüme ile sosyal istikrar (social stability) arasında ise tarihin tüm evrelerinde bir kesişim görüyoruz eşitsizlik için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Son olarak Milanovic ekolüne göre tarihsel süreçte eşitsizliğin üç temel kırılması var ve her evrenin ayrı dinamikleri var. Bu anlamda eşitsizlikleri tek tip kabul etmek, ancak anlamayı güçleştirmeye yarar, iddiasındalar.

Değerlendirme

Sonuç olarak eşitsizlik çalışmalarına dair öne çıkan eleştirileri bir araya özetleyecek olursak, öncelikle bu alanda kavramsal bir uzlaşma olmadığını söyleyerek başlamak gerekir. Tarihsel süreçte çeşitli kırılmalar ve evrimler geçiren eşitsizlik olgusu, gerek geçmişinde gerek bugün tam olarak sınırları çizilemeyen bir fenomen olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle gelir ve servet eşitsizliğinde hangi noktanın tolere edilebilir, hangi noktadan itibaren ise durum ileri yoksul-

luk (excessive poverty) derecesi olduğu dahi net değildir. Ayrıca eşitsizliğin karşısına pür eşitlik senaryosunun mu (ki bunun eleştirenleri oldukça fazladır) yoksa nispi adil bir senaryonun mu konulacağı dahi net değildir.

Yakın döneme kadar hemen tüm eşitsizlik çalışmalarının Avrupa merkezli olması sorunu Milanovic ekolünün yükselişiyle birlikte sorun olmaktan çıkacak gibi görünse de, hala farklı coğrafyalardan gelecek verilere ve analizlere ihtiyaç vardır.

Diğer bir eleştiri noktası, eşitsizlik hesaplamada kullanılan metotların tartışmaya açık olması ve bazılarının bilimsel değerinin sorgulanıyor olmasıdır. Özellikle tarih verilerini analiz ederken yeni metotlara olan ihtiyaç kaçınılmazdır.

Bu makalede vurgulamak istediğimiz en önemli eleştiri ise, eşitsizlik mefhumunun, zamandan ve zeminden bağımsız olarak değerlendirilmesi sorunudur. Özellikle sanayi öncesi toplumlarında bugünkünden ya çok farklı değerlendirilen veya gündemde dahi olmayan bir konu üzerinden dönemin ekonomik performanslarını ölçmeye çalışmak, eşitsizlik yüksek çıktığında klasik dünyanın “politika yapıcılarını” suçlamak tarih metodu açısından muteber değildir. Bu anlamda ampirik olan son derece önemli olmakla birlikte, onu yorumlarken zaruri olan sosyal bilim donanımlarını da haiz olmak önemli görünmektedir.

⁷ 13 Milanovic, Lindert, Williamson, Pre-Industrial Inequality, The Economic Journal, Sayı 121, 2017.

Kaynakça

- Dünya Eşitsizlik Raporu (wir.2022.world)
- Fleischacker, Samuel, Dağıtıcı Adaletin Kısa Tarihi, Pinhan Yayınları, 2013.
- Guidetti, Giovanni and Rehbein, Boike, Theoretical Approaches to Inequality in Economics and Sociology; A Preliminary Assesment.
- Kınalızade Ali Efendi, Ahlak-ı Alai, Yazma Eserler Kurum
- Kuznets, Simon, Economic Growth and Income Inequality, The American Economic Review, 1955
- Milanovic, Lindert, Williamson, Pre-Industrial Inequality, The Economic Journal, Sayı 121, 2017
- Orman, Sabri, Gazâli'nin İktisat Felsefesi, İnsan Yayınları, 2020.
- Piketty, Thomas, Capital in the Twenty-First Century, Harvard University Press, 2005.
- Roemer, Jonh, Theories of Distributive Justice, Harvard University Press, 1998
- Sabri Orman, Gazâli Düşüncesinde Adalet ve Sosyal Adalet
- Smith, Adam, Wealth of Nations, Pettersfield, ilk baskı 1776.